

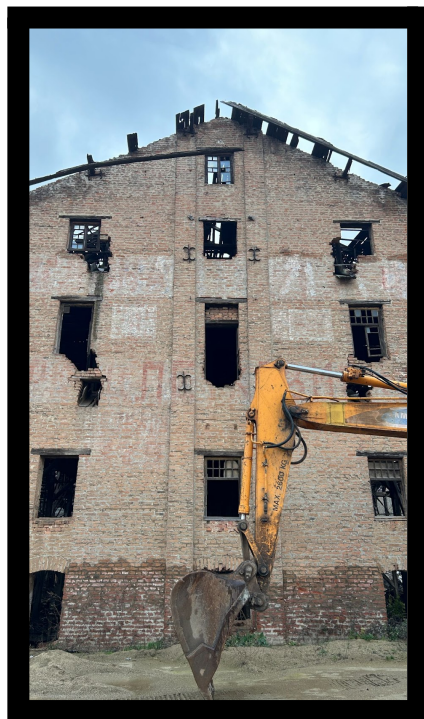

Република Србија
ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ
Ниш, Добричка 2, тел. 018/523-414, факс 018/523-412
E-mail: kontakt@zzsknis.rs
Број:
Датум:

СТУДИЈА ВАЛОРИЗАЦИЈЕ ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА

НА ПРОСТОРУ ЦИГЛАНЕ “ЋЕЛЕ КУЛА” У НИШУ

-geo 2: КП 7399/26, КО НИШ-”ЋЕЛЕ КУЛА”-

Наручилац: А.Д.Г.М. “Ћеле кула”, Ниш/”Превоз коџ”, Меровина
Ниш, април 2023.

САДРЖАЈ

1. Увод
2. Циїлана “Ћеле кула”
3. Анализа ѿосѿојећеї сѿања
4. Извод из каѿасѿра
5. Фоѿо-докуменѿација
6. Фоѿоїрамеѿријска докуменѿација
7. Графичка докуменѿација
8. Закључци и смернице

1. Увод

Индустријско наслеђе чини веома значајан сегмент градитељског фонда у Србији. Иако до сада није било адекватно вредновано и заштићено, постоје издвојени примери, где је извршена потпуна рехабилитација и пренамена, па они могу служити као доказ да се правовременим деловањем, адекватним поступањем и планирањем, може искористити на најбољи могући начин.

Треба поменути да је доношењем новог Закона о културном наслеђу у току прошле године, није направљен значајан помак, као што би било увођење посебне категорије заштите непокретних културних добара, која су означена управо као “индустријско наслеђе”¹, али то нас не ослобађа одговорности да спроводимо процесе валоризације и заштите истог.

Код вредновања ове врсте наслеђа посебно је важно обратити пажњу на следеће чињенице:

- индустријски комплекси углавном захватају велике површине,
- у неким случајевима у њима се могу наћи објекти чије датирање има распон од стотинак, па и више година,
- припадајући објекти имају различите намене, форме и вредности, и
- велики број некадашњих индустријских комплекса, који су се налазили на ободу насеља, сада чини саставни део стамбено-пословних зона у савременим градовима.

У откривању богате историје индустријског наслеђа особено место припада његовом обликовању и изградњи. Иако се у почетку није водило рачуна о архитектонским квалитетима индустријских зграда и комплекса, улога архитеката у пројектовању индустријских објеката постајала је с развојем индустрије и друштва све већа и значајнија. Многа звучна имена светске архитектуре дала су немерљив допринос индустријском градитељству. Употребом нових материјала и конструктивних система на индустријским зградама померале су се границе савремене архитектуре, тако да су многа решења била заслужна за развој грађевинске науке и технике. Присуство наших архитеката у индустријској изградњи започело је крајем 19. века, када су ангажовани многи значајни ствараоци. С тим у вези мора постојати обавеза да се сваки

¹ Закон о културном наслеђу Сл.Гл.РС бр.129/2021

појединачни комплекс и објект адекватно сагледају и вреднују, пре него се уђе у промишљање о просторном и урбанистичком планирању и разради.

Циљ ове студије био је да се истражи, анализира и објави до сада непознат материјал који открива богату делатност у области индустријске изградње, као и да се омогући даљи рад на планирању и разради локација на којој је утврђено да постоје индустријски објекти, који представљају значајно сведочанство развоја једног друштва.

Често су индустријски објекти својим облицима давали нова, до тада непозната решења, док су применом различитих конструктивних система у многим случајевима доприносили и естетском аспекту појединих здања. Као симболи раста и моћи привреде индустријски објекти су тежили да изгледају упечатљиво, да одају утисак снаге и трајности. Тако су у процесу индустријализације фабрички димњаци почели да постају симболи једног новог доба, реперна тачка у пејзажу града. Постајући саставни део урбаних пејзажа, индустријским објектима се поклањала све већа пажња у архитектонско-урбанистичком формирању насеља.

Потреба за израдом студије валоризације произашла је из чињенице да је условима Завода за заштиту споменика културе Ниш, прописано да се простор и објекти “Старе циглане” штите као добра под претходном заштитом, као и да је потребно додатно валоризовати читав простор како би се утврдиле смернице за даље планирање уређења овог простора и пренамене у складу са просторно-планском документацијом.

2. Циглана “Ђеле кула”

Првобитна циглана “Ђеле кула” обухватала је више катастарских парцела и објеката и шире подручје између Светониколске цркве и Габровачке реке. На предметном простору је почетком XX века настало више фабрика цигала, које су касније највероватније обједињене и у чијем саставу су се нашли и други новији погони.

Један од главних производних комплекса био је и фабрика “Лаф”.

Касније је производња проширена и на нову локацију, која се налази нешто источније уз Габровачку реку.

Премет наше студије је простор “Старе циглане”, односно старог погона, тј. катастарска парцела која обухвата 3 објекта, један у целости и два делимично.

3. Анализа постојећег стања

Предметна катастарска парцела КП 7399/26, КО Ниш-Ђеле кула, има површину од 11.666,00 м² и формирана је тако да обухвата главну зграду циглане на КП означену бројем 1 и неколико пратећих и помоћних објеката, који су сви изграђени касније у односу на објекат број 1. Парцела се пружа у правцу север-југ и има излаз на улицу Душана Поповића на северној страни.

Објекат број 1 у катастру се води са површином од 2396 м², док је на лицу места очувано око 1546 м², као и димњак који је сада физички одвојен од сачуваног корпуса, а некада је био интегрални део јединственог објекта.

Објекат број 1 је у веома лошем стању, спољни зидани делови се обрушавају и нестабилни су, док су поједини делови централне дрвене конструкције, посебно у приземном делу добро очувани, као и сама зидана кружна пећ, која заузима средишњи део објекта. Такође, зидани димњак је у солидном стању.

Остали објекти на самој предметној катастарској парцели нису детаљно разматрани, а објекат број 1, заједно са димњаком детаљно је снимљен фотограметријски и технички.

Максимална очувана ширина објекта број 1 износи 24,4 м, а дужина око 77,6 м. Димњак у основи има димензије 3,8 x 3,8 м, док је горњи део формиран као кружни и сужава се према врху. Зидан је у потпуности од пуне опеке стандардних димензија и има укупну висину од око 36 м.

4. Извод из катастра

5. Фото-документација

Северно њрочеље

Димњак

Изглед зaiагне facade

Исijочна сijрана-деjаљи

Унутрашњи изглед

Унутрашњи изглед-геџаљи

Кружна йеҥ-сйолашњи изілед

Кружна йеҥ-унуйрашњи изілед

6. Фотограмметријска документација

Поїлег оғозіо

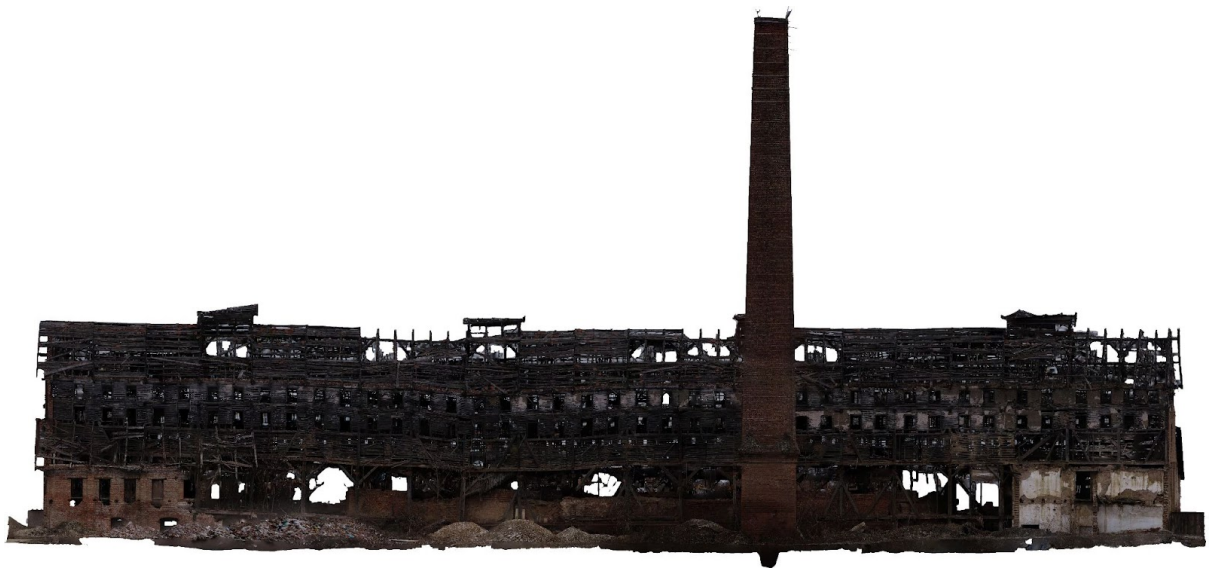
Јужни изглед

Северни изілед

Исходни изглед

Задни изглед

7. Графичка документација

8. Закључци и смернице

Процес обликовања индустријских објеката и комплекса представља веома сложен и захтеван поступак. Поред функционалних захтева потребно је водити рачуна и о конструктивним могућностима, а уз све то уколико пројектант и инвеститор желе да завршна форма добије и одређени уметнички квалитет и складност са наменом, пројектни задатак само добија додатно на комплексности. Управо та естетска компонента често је у прошлости била веома успешно остваривана и многобројни познати пројектанти и архитекте дали су свој допринос управо у овој области, за коју се у данашње време веома често сматра да је готово потпуно непоребно улагати додатно време и ресурсе како би се кроз креативност и озбиљно промишљање индустријским здањима дало на значају.

Све оно што се дешавало у области пројектовања и изградње индустријских простора у Европи током 19. и 20. века прелило се с временом и у Србију. На почетку индустријализације Србије у 19. веку, када су индустријски објекти подизани углавном страним капиталом, и планови за њихову изградњу настајали су у иностранству. Присуство српских архитеката у индустријској изградњи видљиво је крајем 19. века, када су се као пројектанти све више појављивали српски аутори. Димитрије Т. Леко, Момир Коруновић, Бранко Таназевић, Јосиф Најман, Драгиша Брашован, Јан Дубови (Jan Dubový), Григорије Самојлов (Григорий Иванович Самойлов), Никола Добровић, Ратомир Богојевић, Рајко Татић, Иван Антић, Божидар Петровић, Милорад Мацура, као и многи други, својим пројектима за фабрике, опсерваторије, железничке станице, штампарије и ковнице новца дали су свој огроман допринос.

Развој индустрије у Србији доживео је интензиван развој након Другог светског рата када је вредност изведених радова у овој области износила од трећине до једне четвртине свих улагања у грађевинске објекте, а током првих двадесет и пет послератних година било је саграђено неколико стотина великих и комплексних индустријских и пољопривредних објеката и више хиљада појединачних привредних здања. Употребом најсавременије технике и технологије градње као и ангажманом стручних кадрова, праћена су најсавременија достигнућа у овој области.

Комплексна област индустријске архитектуре у Србији није довољно истражена и проучена.

Ова констатација односи се и на Град Ниш.

Имајући све наведено, Завод је кроз прописивање услова за израду планских и урбанистичких докумената оставио могућност да се у мери у којој је то могуће у овом тренутку изврши валоризација овог грађевинског корпуса и да се предузму одређене

мере како би се на било који од законом прописаних могућности исто сачувало за будуће генерације.

У конкретном случају закључујемо следеће:

- на разматраном простору вредновани су сви постојећи објекти, као и фактичко стање на терену и расположива документација и константовано је да објекат број 1. заједно са фабричким димњаком, завређује пажњу;
- условима Завода који су изфати у циљу израде планске и урбанистичке документације, прописано да објекти “Старе циглане” уживају неку врсту претходне заштите, очигледно је да је у процесу планирања случају ова чињеница, те је изузимањем парцеле за саобраћајницу и планирањем изградње није у потпуности сагледана, нити уграђена у правила изградње и уређења, те су неки објекти овог комплекса директно угрожени планираним саобраћајницама и интервенцијама, као и опредељењема саме намене појединих простора;
- у случају предметне КП 7399/26, КО Ћеле Кула, планирана саобраћајница постављена је уз источну границу парцеле, па сам објекат број 1 није угрожен њеном будућом изградњом, међутим остаје питање на који начин је могуће инкорпорирати постојећи објекат у нову изграђу и објекте који су планом предвиђени на предметном простору;
- Завод је извршио техничко и фотограметријско снимање објекта број 1, заједно са припадајућим фабричким димњаком и тиме предузео расположиве мере, како би се сачували подаци о њиховим димензијама, позицији и изгледу.

Прописују се следеће мере, за даљу разраду и поступање:

- очувати делове објекта број 1, који су важни за некадашњи индустријски комплекс и чине његову срж, приоритетно како следи:
 1. кружна пећ - **обавезно (предвидети гео за презентацију историјских циглане)**
 2. димњак - **пожељно**
 3. делови дрвене конструкције и елемената од кованог гвожђа - **пожељно**
 4. северно прочеље - **опционо**
- инкорпорирати очуване делове објекта број 1 са димњаком, у новопроектирани комплекс, на начин који ће обезбедити њихову нову функцију, одржавање, очување и адекватну презентацију
- приликом детаљне разраде локације и израде урбанистичког пројекта и идејног решења, обавезно је прибавити посебне услове Завода, као и сагласности на урбанистичко-техничку и пројектну документацију.

Завод за заштиту споменика културе Ниш

В.Д.Директор:
Душан Андрејевић

**СТУДИЈА ВАЛОРИЗАЦИЈЕ ГРАДИТЕЉСКОГ НАСЛЕЂА НА ПРОСТОРУ
ЦИГЛАНЕ "ЋЕЛЕ КУЛА" У НИШУ**

-део 2: КП 7399/26, КО НИШ-"ЋЕЛЕ КУЛА"-

Аутор:

Елена Васић Петровић, дипл.инж.архитектуре-конзерватор

Сарадници:

Никола Миловановић, историчар (архивска грађа)
Зоран Радосављевић, фотодокументатор (фотограметрија)

Ниш, 2023.